

Metodologie I.

Sociologie pro porodní asistentky
4. května 2006

Mgr. Lucie Jarkovská
jarkovsk@fss.muni.cz

Proč je potřeba se tím zabývat?

- vlastní výzkumná práce
- porozumění publikovaným výsledkům sociologických výzkumů, kritické čtení výzkumných zpráv
- zadávání výzkumů

Věda

- **paradigma** – přijímané příklady aktuální vědecké praxe, příklady, které zahrnují zákony, teorii, aplikace a instrumentaci. To vše poskytuje model, ze kterého vyvěrá určitá koherentní tradice vědeckého výzkumu (Thomas S. Kuhn)
- **„normální“ věda** – výzkum zakotvený v jednom či více minulých vědeckých výdobitcích, které určitá vědecká komunita přijímá jako základ pro budoucí praxi – důraz na pozitivistickou metodu, objektivitu, racionalitu, rozdělení na subjekt a objekt
- **Feministická kritika „normální“ vědy** – věda je androcentrická, muže považuje za normu, výzkumníka za nestranného a neovlivněného systémem který zkoumá, porušuje metody, které si sama stanovila

Empirický výzkum

- konstrukce teorie: pozorování → teorie
- testování teorie: teorie → pozorování

Schéma výzkumného procesu

- **DEFINOVÁNÍ PROBLÉMU** - zvolit námět pro výzkum
- **STUDIUM LITERATURY** - seznámit se s existujícími teoriemi a výzkumnými poznatky na toto téma
- **FORMULACE TEORETICKÝCH HYPOTÉZ, PROVEDENÍ JEJICH OPERACIONALIZACE** - formulovat problém jako ověřitelné hypotézy a konstruovat operacionální definice proměnných, co chceme testovat a jaké jsou vztahy mezi proměnnými
- **VOLBA VÝZKUMNÉHO POSTUPU** - výběr jedné nebo více výzkumných metod jako jsou experiment, surveys, pozorování, využití oficiálních statistik apod.
- **SBĚR DAT** - sebrat a zaznamenat data
- **ANALÝZA VÝSLEDKŮ** - uspořádání informací, analýza údajů, interpretace zjištění, ověření, odmítnutí nebo modifikace hypotéz
- **ZÁVĚRY (INTERPRETACE VÝSLEDKŮ)** - diskuse o významnosti zjištění, vztahení k existující teorii a jiným výzkumům, definice problému pro další výzkum
- **VYPRACOVÁNÍ ZPRÁVY A PREZENTACE VÝSLEDKŮ**

Redukce

Sociologický výzkum se může zabývat vždy jen výsekem reality, ten je třeba provést podle určitých pravidel.

Dochází k redukci:

- počtu pozorovaných proměnných
- počtu analyzovaných vztahů mezi nimi
- redukce populace na vzorek
- redukce časového kontinua na popis jednoho nebo několika málo časových bodů

proměnná

- logicky seskupené vlastnosti (muž a žena jsou hodnoty (variable) proměnné nazývané pohlaví; proměnná nejvyšší dosažené vzdělání může nabývat hodnot základní, středoškolské, vysokoškolské; proměnná postoj k privatizaci může nabývat hodnot silný souhlas, souhlas, nesouhlas, silný nesouhlas. Nejčastěji sledujeme proměnné jako místo narození, místo bydliště, připsaný status (pohlaví, věk, etnicita), získaný status (povolání, sociální vrstva, vzdělání, rodinný stav, status spojený s minulostí (povolání rodičů), pozice v sociální stratifikaci (bohatství, příjem)...

indikátor

- nástroj pro zjišťování reprezentace studovaného jevu – podle čeho to poznáme (lakmusový papírek)

operacionalizace

- rozčlenění pojmu do dimenzí, které jsou základem pro jeho překlad do jakýchkoliv typů operací a měření. Specifikace dimenzí pojmu. Volba pozorovatelných indikátorů. Vytvoření znaků respektive kombinování indikátorů do indexů.

Příklad

Teoretická hypotéza: Čím je ve společnosti vyšší rovnost mezi pohlavími, tím roste ochota párů mít více dětí.

I. pojem

teoretický pojem: rovnost mezi pohlavími

operační definice: podíl zaměstnanosti žen a mužů

II. pojem

teoretický pojem: ochota párů mít více dětí

operační definice: plodnost

Operacionalizovaná (pracovní) hypotéza: Čím vyrovnanější je podíl zaměstnanosti žen a mužů a tím více se ve společnosti rodí dětí.

Redukce populace na vzorek

- populace – základní soubor – soubor jednotek, o kterém předpokládáme, že jsou pro něj naše závěry platné, soubor, ze kterého vybíráme – pozorování celé populace pouze v případě sčítání lidu - census
- vzorek – výběrový soubor – soubor jednotek, které skutečně pozorujeme; struktura vzorku musí maximálně imitovat strukturu populace. Ten má být zajištěn reprezentativním výběrem vzorku.

1. **kvótní výběr** – imituje ve struktuře vzorku známé vlastnosti populace, může být použit jen na populaci, o které jsme dobře informováni
2. **náhodný (pravděpodobnostní výběr)** – každý element má stejnou pravděpodobnost, že bude vybrán do vzorku; reprezentuje všechny známé i neznámé vlastnosti populace; nikoli nahodilý (Česká)
  - **prostý náhodný výběr** – losování, náhodná čísla
  - **systematický výběr** – je zahrnuta každá N-tá jednotka (první jedinec musí být vybrán náhodně)
  - **náhodný stratifikovaný výběr** – populace je rozdělena do skupin homogenních k nějakému jasnému kritériu a jedinci jsou vybíráni do vzorku náhodně z těchto skupin
  - **vícestupňový náhodný výběr** – provádí se ve dvou nebo více krocích, nejdříve jsou náhodně vybrána určitá přirozená seskupení, a pak teprve jsou náhodně vybíráni jedinci z oněch vybraných skupin

Nereprezentativní výběr

- **účelový výběr** – je založen na úsudku výzkumníka o tom, co by mělo být pozorováno a o tom, co je možné pozorovat
- **technika sněhové koule** – původní vytipovaný informátor nás vede k jiným členům cílové skupiny
- **samovýběr** – odpovědi čtenářek časopisu zaslané redakci
- **anketa**

- Struktura vzorku = struktura populace = reprezentativní vzorek = zjištění je možné zobecnit
- Pozor na redukci negativním samovýběrem, kdy část vybraných jedinců ve vzorku odmítla spolupracovat

Výběr reprezentativního vzorku

prostý náhodný výběr – losování, náhodná čísla

systematický výběr – je zahrnuta každá N-tá jednotka (první jedinec musí být vybrán náhodně)

náhodný stratifikovaný výběr – populace je rozdělena do skupin homogenních k nějakému jasnému kritériu a jedinci jsou vybíráni do vzorku náhodně z těchto skupin

vícestupňový náhodný výběr – provádí se ve dvou nebo více krocích, nejdříve jsou náhodně vybrána určitá přirozená seskupení, a pak teprve jsou náhodně vybíráni jedinci z oněch vybraných skupin

Transformace

- popis reality, nikoli realita sama (teplota – měřena ve stupních)
- v sociálních vědách je jen málo co přímo pozorovatelné – obvykle se musíme zeptat – riziko zkreslení – správně se zeptat, respondent musí správně porozumět, být ochoten odpovědět, umět odpovědět, být schopen odpovědět (nepříjemná slova, výpovědi) odpovědět pravdivě a my musíme zpětně správně porozumět jeho odpovědi a dobře ji zaznamenat (Jaký je váš příjem?)

- **validita** – měříme to, co jsme skutečně chtěli měřit (prošlapaný koberec)
- **reliabilita** – při opakované aplikaci za stejných podmínek dává stejné výsledky (Chodíte do kina? Často, ne tak často, občas, zřídka, vůbec ne)

Kauzalita a korelace

příčinný vztah, závislá a nezávislá proměnná

- **nepravá korelace**

jak se to jeví: $x \rightarrow y$, jak to je: $z \rightarrow x$
 $\rightarrow y$

Příklad: V oblasti, kde je hodně čápů se rodí hodně dětí. Čápy skutečně nosí děti.

- **vývojová sekvence**

jak se to jeví: $x \rightarrow y$, jak to je: $z \rightarrow x \rightarrow y$

Příklad: Konzumenti pornografie častěji páchají násilné sexuální činy.

- **chybějící střední člen**

jak se to jeví: $x \rightarrow y$, jak to je: $x \rightarrow z \rightarrow y$

Příklad: Muži jsou schopnější řidiči.

- **dvojitá příčina**

jak se to jeví: $x \rightarrow y$, jak to je: $x \rightarrow y$
 $z \rightarrow$

Příklad: Vyšší vzdělání nezabezpečuje vyšší příjem.